

Eksamensoppgaver og sensorveiledning

SOS2200, utsatt eksamen 2022

Eksamensoppgaver

Oppgave 1 Redegjør kort for tre av de fire følgende begrepene/temaene (teller 1/3 av samlet vurdering)

1. Maskinbyråkratiet (Mintzberg)
2. «Deskillingstesen»/degradering av arbeid
3. Organisasjonskultur
4. Frontfagsmodellen

Oppgave 2 Besvar én av følgende langsvareoppgaver (teller 2/3 av samlet vurdering)

2A

- **Gjør rede for sentrale institusjonelle trekk ved den norske arbeidslivsmodellen. Drøft hva som kjennetegner framveksten av plattformmediert gig-arbeid i Norge og hvorvidt den norske arbeidslivsmodellen utfordres av disse måtene å organisere arbeid.**

2B

- **Gjør rede for Lysgaards teori om «arbeiderkollektivet». Drøft deretter hvordan aktuelle tendenser i norsk arbeidsliv – med koronapandemien og dens konsekvenser, som hjemmekontor, digitalisering, usikre økonomiske tider og inflasjon – påvirker framveksten og utviklingen av et arbeiderkollektiv.**

Sensorveiledning

Eksamen består av to deler, oppgave 1, der studentene skal redegjøre for tre av fire begreper, og oppgave 2, der studentene skal besvare én av to langsvareoppgaver. Eksamensformen er skoleeksamen der studentene ikke har tilgang på hjelpemidler og kun fire timer til disposisjon. I vurderingen av kortsvarsoppgaven derfor først og fremst hvorvidt besvarelsen gjør rede for begrepenes mest sentrale aspekter og funksjoner. Besvarelser som vurderer og drøfter begrepene i lys av andre deler av pensum og/eller aktuelle fenomener og utviklingstrekk skal premieres, men det er ikke et krav. I vurderingen av langsvareoppgavene er det studentenes egen analyse, drøfting og anvendelse av pensumtekster og begreper som skal tillegges størst vekt.

1. Maskinbyråkratiet (Mintzberg)

Maskinbyråkratiet er en av fem organisasjonskonfigurasjoner Mintzberg trekker fram. Dette er en idealtypisk framstilling av et byråkrati, som etter Weber skal være kjennetegnet av veldefinerte oppgaver, instruksjoner og prosedyrer; en hierarkisk sosial organisering basert på kompetanse; noe som skal resultere i upartisk, rasjonell og rettferdig saksbehandling. I Mintzbergs modell er maskinbyråkratiet en organisasjonskonfigurasjon med horisontal arbeidsdeling (tydelig avgrensede oppgaver) og funksjonell spesialisering (ansatte med spesialisert kompetanse). Organisasjonskonfigurasjonen kjennetegnes videre av standardisering og formalisering, med regler og rutiner for hvordan oppgaver skal løses. Koordinering skjer gjennom standardisering av arbeidsoppgavene. Det Mintzberg kaller «teknostrukturen» spiller en vesentlig rolle for denne typen organisasjoner, ved at det er der rutine og reglene utarbeides. Kandidater som kommer med egne eksempler, drøfter fordeler og utfordringer med denne typen organisasjoner og/eller sammenligner med andre av Mintzbergs organisasjonskonfigurasjoner skal premieres.

2. «Deskillingstesen»/degradering av arbeid

Her er Harry Braverman den sentrale teksten. «Deskillingstesen» – eller det HB selv kaller degradering av arbeid («Utarming av arbeidet» i en norsk oversettelse fra 80-tallet) – viser til en tendens han argumenterer for at er immanent i kapitalismen henimot å bryte opp arbeidsprosesser i mindre og mindre deler. På den måten forenkles oppgavene og kapitalisten er ikke lenger avhengig av å hyre arbeidere med spesifikk kompetanse og ferdigheter, men kan bruke ufaglært arbeidskraft. Arbeiderne blir lett utbyttable elementer i produksjonsprosessen og mister også forhandlingsmakt ved å enklere kunne erstattes. Kandidater som kommer med egne eksempler, viser mottendenser og drøfter denne tesen bør premieres.

3. Organisasjonskultur

I pensumtekstene beskrivelse kultur som grunnleggende antakelser eller kognitive skjemaer som angir hvordan verden og ting henger sammen, styrer oppfatninger og fortolkninger, fordommer. Organisasjonskultur kommer til uttrykk gjennom verdier (angir hva som er viktig og verdifullt å foreta seg, hva som er de (rimelige, legitime, fornuftige...) målene for våre handlinger), normer (angir hva som er passende måter å gjøre ting på, passende måter å nå målene våre på) og artefakter (symboler som bærer organisasjonskulturen). Organisasjonskultur kan være spesielt viktig som styringsredskap i lite formaliserte organisasjoner. Kulturen i en organisasjon bidrar til å forenkle måten deltakere opererer og samhandler (gir felles forståelse og vurderinger), til å samle og konsolidere en gruppe og kan samtidig skape treghet, stabilitet og forutsigbarhet. Kandidater som kommer med egne og gjerne aktuelle eksempler, og som ser forbindelser til andre deler av pensum, bør premieres.

4. Frontfagsmodellen

Her er den sentrale kilden Lönebildningen i de skandinaviske länderna av Alsos og Nergaard. En god besvarelse beskriver frontfagsmodellen som et svært sentralt element i koordineringen av lønnsdannelse i det norske arbeidslivet. Frontfagsmodellen baserer seg på at konkurranseutsatt sektor (eksportindustrien) forhandler først. Lønnsveksten man her blir enig om danner en «ramme» som normerer de videre forhandlingene i andre bransjer og sektorer. Ved mangel på

enighet mellom partene vil staten gripe inn og rikslønnsnemnden vil normalt ikke gi partene andre resultater enn det frontfaget har fått. Frontfagsmodellen er ment å sikre at ulike grupper og ulike bransjer har lønnsutvikling på nivå med konkurranseutsatt sektor, industrien. Dette har vært ansett viktig for at konkurranseutsatt industri i disse landene skal beholde sin konkurranseposisjon internasjonalt, samt for å forhindre et press på lønnsutviklingen som følge av konkurranse om arbeidskraften mellom ulike nasjonale bransjer og sektorer. Besvarelser som drøfter fordelingsutfordringer knyttet til frontfagsmodellen skal premieres.

2A

- **Gjør rede for sentrale institusjonelle trekk ved den norske arbeidslivsmodellen. Drøft hva som kjennetegner framveksten av plattformmediert gig-arbeid i Norge og hvorvidt den norske arbeidslivsmodellen utfordres av disse måtene å organisere arbeid.**

En god besvarelse fordrer at en redegjørelse for relevante trekk ved den norske arbeidslivsmodellen knyttet til arbeidstakerrettigheter og -reguleringer, fagforeningenes betydning og partsamarbeidets rolle i forvaltning av arbeidsrelasjoner og forhandling av lønn, medbestemmelse og andre beslutninger. Gode besvarelser bør vektlegge ansettelsesforholdet som juridisk forutsetning for mange av de institusjonelle ordningene man ser på som sentrale i den norske arbeidslivsmodellen.

I drøftingen av møtet mellom den norske arbeidslivsmodellen og «plattformmediert gig-arbeid» vil en god besvarelse for det første vise hvordan arbeidsvilkårene i gig- og plattformøkonomien tenderer mot å ta form som vilkår «modellens» institusjonelle rammeverk i prinsippet skal beskytte mot, spesielt knyttet til lav lønn, svært lange dager, generell usikkerhet, stress, og begrenset rett på sosiale ytelser. Klassifisering av arbeidere som selvstendig næringsdrivende oppdragstakere er sentralt her, og gode besvarelser vil vise hvordan klassifisering av arbeidere som selvstendig næringsdrivende (uten rett på kollektiv organisering og forhandling, begrensede sosiale rettigheter etc.) vil kunne utfordre den norske arbeidslivsmodellen.

Samtidig forventes kandidatene å vise hvordan plattformmediert gig-arbeid i praksis har vokst fram i Norge. Sentrale punkter her er at dette er marginale fenomener når man ser arbeidsmarkedet i stort. Videre har denne typen arbeid først og fremst vokst fram i spesifikke bransjer – den norske arbeidslivsmodellens «randsoner», bransjer der det institusjonelle rammeverket sto svakt før plattformene vokste fram. Studenter som framhever hvordan disse allerede «gigiferte» bransjene kan ses på som forutsetninger for plattformarbeid i Norge bør premieres. Det samme skal besvarelser som viser hvordan den norske arbeidslivsmodellen gjør plattformmediert gig-arbeid relativt uattraktivt, ved å heve arbeidsvilkårstandardene gjennom regulering (avtaler og lovverk) og øke reservasjonsslønnen, hvilket kan gjøre det vanskelig for plattformene å tiltrekke seg arbeidskraft. Dette kan være med å forklare den marginale veksten i Norge.

Andre sentrale elementer i en besvarelse er Foodora-avtalen, som et eksempel på hvordan institusjonelle ordninger fra «modellen» også kan gjøre seg gjeldene i

plattformøkonomien. Taxiplattformene og omreguleringen av drosjemarkedet for å legge til rette for plattformer illustrerer en annen type utvikling. På forelesning har vi omtalt dette som «temmingsnarrativet» og «erosjonsnarrativet», men disse begrepene er ikke pensum og derfor heller ikke noe studentene testes i.

2B

- **Gjør rede for Lysgaards teori om «arbeiderkollektivet». Drøft deretter hvordan aktuelle tendenser i norsk arbeidsliv (for eksempel koronapandemien, hjemmekontor, digitalisering og automatisering, usikre økonomiske tider, nye selskapsstrukturer eller lignende) påvirker framveksten og utviklingen av et arbeiderkollektiv.**

Dette er en ganske åpen oppgave, der kandidaten selv må velge inngang og retning. Her er det mye frihet. Men kandidaten må først redegjøre for Lysgaards begrep og teori om «arbeiderkollektivet». En god besvarelse beskriver hans konseptualisering av arbeiderkollektivet som en buffer mellom det enkelte mennesket/det menneskelige systemet og det teknisk økonomiske systemets krav. Arbeiderkollektivet er et normativt fellesskap som legger føringer for legitim atferd. Arbeiderkollektivet vokser fram blant de ansatte og underordnede og tar form som et organisatorisk mellomstykke mellom formell/teknisk økonomisk organisasjon og den enkelte arbeider. Framveksten av arbeiderkollektivet er avhengig av tre typer betingelser: problembetingelser/likhetsbetingelser/identifikasjon, nærhets og interaksjonsbetingelser.

En god drøfting vil videre være avhengig av en beskrivelse av aktuelle tendenser i norsk arbeidsliv. Dette har vi lite direkte relevant pensum på på kurset, så her er det opp til sensor å vurdere kvaliteten i kandidatens framstilling, men i og med at det er skoleeksamen kan man ikke forvente veldig mye presisjon. Drøftinger bør tydelig koble denne beskrivelsen til forutsetningene for framveksten av et arbeiderkollektiv. Relevant innretning, analytisk presisjon og faglig interessant drøfting bør premieres.